

A BIBLIA HITELESSÉGÉHEZ.

(Csevegések.)

A geologia bebizonyította, hogy az új világ, Amerika is, az ismert és lakott szárazföldi continenshez tartozott s így dugába dőlt ama tudósok erős érve, kik azáltal akarták nevetségessé tenni a bibliai egypár embertől való elszaporodást: mert azt Amerikára nézve lehetetlennek tartották geographiai helyzeténél fogva.

Ma már bizonyos Heer s mások nyomozása szerint, hogy É. Ny. Afrika, az Azórok és Portugal egy nagy continenset képeztek Éjszak-Amerika D. K. részével; erre útal a nevezett országok flora és faunájának megegyezése a harmadkor végszakában. A mi egyszerű megoldása, a történelemben oly sokszor szellőztetett kérdésnek: Amerika benépesedését illetőleg.¹⁾

Még a növények is megszégyenítik a tudósok elhamarkodott itéletét; még az ok is bizonyosságot tesznek: az emberi nem egy eredetéről!..

Már akár a bibliai teremtés egypár embere, akár a Darwin első pár majma álljon, melyből az első ember fejlett, így is, úgy is, akár a teremtés, akár a fejlődés következtében: meg kellett jelenni a földön annak a valakinek, vagy valaminek, a kitől, vagy mitől a többi valaki, vagy valami származott, a kit, vagy mit — ma már embernek neveznek!

A theologia nem azért kardoskodik a bibliai egypár ember elszaporodása mellett, mert így van értelme az emberi nem nagy családjának, testvériségének, mert ezt a testvériséget ép úgy bebizonyíthatná a fejlődés theoriájából, mint a teremtésből, hanem azért, mert ez, tudományos meggyőződése szerint, a való igazság.

A miképen felsültek az egypár embertől való elszaporodás nevetségessétételében Amerikára való hivatkozásuk által — úgy

¹⁾ Lásd a Magyar orvosok és természetvizsgálók IX. nagy gyűléséről szerkesztett könyv 48. lapját.

vannak legtöbbnyire a biblia más fejezeteinek is nagy szemöldökű kritikai okoskodásaikban.

A tudósok egyrésze, mintha csak arra lenne hivatva, hogy a bibliával folyton ellenkezzék: történelmet, földrajzot, természettudományt, szóval az emberi tudomány minden ágát, eszközül használja a biblia megtámadására.

És ez hosszas időn keresztül sikerült!

Ámde mióta első Napoleon a pyramisok hazájába vezette győzelemhez szokott hadseregét, s dicsősége magaslatán, mint egykor Julius Caesar, Afrika guláinak óriási árnyai alá vonult bámuló nemzete szemei elől, hogy távolléte annál ragyogóbbá tegye a gloirt, mely homlokát körül sugározta: a biblia egészen más képet tekintetik a tudósvilág által. Bonaparte Napoleon 1798-ik évben Egyiptomba nyomult, magával vive Franciaország tudósainak egy részét; és nem a mamelukokon való diadala, melyet a pyramisok alatt nyert jul. 21-én, mi által csaknem az egész országot meghódította: hanem azon ásatások nevezetesen reánk nézve, melyeknek rendkívüli sikere az egész világot csodálatba ejtette s a bibliának is szent tekintélyét visszaadta.

Addig a biblia, mint történelmi adattár: teljesen mellőztetett, mert nem talált hívókra a hívők sokaságában; ma már az egyiptomi ásatások következtében: napról napra mind inkább erősödik hitelében, a mint történelmi igazságai bizonyosokká lesznek.

A sirboltok feltárják előttünk az egyiptomi ó-birodalom egész történetét. A királyok magok beszélnek el felirataikon viselt dolgaikat; a hadvezérek győzelmeiket; az udvari emberek tett szolgálataikat; a tartományi kormányzók főbb intézkedéseiket; a király sáfárjai számot adnak a kezökre bizott országos vagyon hű kezeléséről; a bírák erősítik igazságos eljárásukat; egyszóval: látjuk a régi Egyiptom hadi és polgári szervezetét, megnevezhetjük az egyes királyok főbb tisztviselőit; de látjuk magát a népet is különböző foglalkozásai közt külviseletével, szokásaival és erkölcsseivel. E távol évezrek nemzedékeit majdnem jobban ismerhetjük, mint a görögöket és rómaiakat.²⁾ És mentől inkább feltüntetik e sirboltok és fölirataik a régi Egyiptom multját, annál inkább nyer hi-

²⁾ Dr. Ribári Ferencz „Világtörténelme“ 1. k. 103. lap.

telében a biblia tekintélye, mert az ásatagok a biblia elbeszélésével legtöbbször megegyeznek.

És ez nem is lehet másképen! Mózes, az egyiptomi faraó 3. Tothmes, némelyek szerint Rámzes leányának, Thermutisnak kegyence volt és oly nevelésben részesült mint egy királyi gyermek, az egyiptomi papok őt tudományuk minden titkaival megösmertették. Hogy Mózes mily gondos nevelésben részesült: kitűnik törvény és nemzet alkotásából. Ő hát jól ösmerte Egyiptom multját s bárha nem maga szerkesztette is a nevét viselő könyveket, írott és beszélt hagyományai, a mennyire Egyiptomra vonatkoznak — hiteles tapasztalaton alapulnak.

Salamon király viszont az egyiptomi király leányát bírta feleségül³, részint ez, részint a kereskedés, mely a Salamon idejében a virágzás tetőpontját érte el, annyira, hogy a biblia szerint a kereskedésből befolyó ezüst oly közönséges tárgylőn az országban, mint a kavics Jeruzsálemben — Zsidóországot folytonos érintkezésben tartotta Egyiptommal s így a biblia adatai Egyiptomot érdeklőleg, nem hallomások és föltevések, hanem közvetlen ösmerek és tapasztalatok hű előadásai.

A biblia hitelességét nem csak Egyiptomra vonatkozólag igazolják az ásatások, hanem mind azokra a népekre és nemzetekre nézve is, kikkel a zsidó nemzet érintkezett s ez érintkezés következtében történelmük összeszövedött.

Az angol és francia régiség-buvárok gondos kutatásai a negyvenes évek végén és kivált 1850 óta, melyeket a Sineár mezején, mely jelenben egy kietlen pusztaság, melyet itt-ott kisebb-nagyobb halmok szakitnak meg, melyek alatt az ő Kháldéa hajdan virágzó városainak romjai vannak eltemetve, a Sineár mezején végbevitt kutatások mondom — az elborított romok közül igen sokat napfényre hoztak, s míg egyfelől a romokon talált ékiratok és dombor művek letűnt népeknek történetét tárták fel előttünk, másfelől a biblia előadását a népekre vonatkozólag igazolták.⁴)

³) Ugyanott 318. lap.

⁴) Ugyanott 126. lap.

Hogy néhol a történelmi és bibliai nevek között különbség van, az könnyen megfejtethető a zsidó nemzet természetéből, mely szerint ragaszkodik ősei nyelvéhez és mindent zsidósítani törekszik; de e szerint cselekedett és cselekszik még ma is csaknem minden nemzet. Például: Média fővárosa Ekbatána, zsidóson kiejtve: Akhmetanak, újperzsásan kiejtve: Hamadannak hangzik. Jelentése: kincstár, görögül Gaza.⁶⁾

Takhpanhes, az egyiptomiaknál Takhpe-Ehre, az-az: föld-fok.⁶⁾

Syene, határváros. Egyiptomi neve Suen, vagy az arabok módosítása szerint Asuan, kulcsot, azaz határvárat jelent.

Megtörténik az is, hogy egyik bibliai író az idegen nevet megtartja, a másik pedig ugyanazt zsidósan használja. Például Mózes Alsó-Egyiptom On nevű városát, mely napot jelent, meghagyja a maga eredeti voltában, Jérémiás már zsidósan használja és Bethsemesnek nevezi: Jer. 43. 13. „És — Nabukodonozor babiloni király — Bethsemesnek, mely Egyiptom földében vagy, faragott képeit elrontja, és az Egyiptom isteninek házeit tüzzel megégeti . . .“

Bethsemes görögül Heliopolis, azaz Napváros, az egyiptomi nap-istentisztelet főszékhelye, hol Potifera egyiptomi nyelven: Petephre, azaz a Nap-szolgája (főpap) volt, kinek leányát Faraó Józsefhez adta nőül.⁷⁾

Az így megzsidósított nevek azonban a dolog lényegén nem változtatnak, s hitelét a bibliának nem csökkentik, legfennebb megnehezítik a nem szakértők előtt a biblia értelmes olvasását.

Az égtájak meghatározásában is a zsidók más szempontból idultak ki, mint mi; a zsidó arczával naptámadat felé fordulva, azt, mi előtte volt, keletnek nevezte fogalmilag, és így nála e szavak: hátul — nyugotot, jobbra — délt, balra északot jelentettek. E szerint 1. Móz. 25. r. 18. v. és Sám. 15. 7: Sur Egyiptomnak ellenében, annyit tesz, mint: Sur Egyiptom keleti felén; Bir. 18, 12. túl Kirjáth-

⁶⁾ Bibliai földrajz. Farkas J.-től 299. levél.

⁶⁾ Jer. 2, 16. 43; 7—9; 44, 1; 46, 14. Ezék. 30, 18. Görögül Daphne-nek nevezetik, vagyis egy oroszlánfejű istennő nevén, kinek itt temploma volt.

⁷⁾ Bibliai földrajz F. J.-től 221 lap és 1. Móz. 41. r. 45. v.

jeárimon: nyugotra³; Józs. 17, 7. a határ jobb kéz fele: délre; 1. Móz. 14, 15: Damaskusnak balkéz felőli részéről: Damaskustól északra. Minthogy északot magasabb fekvésűnek képzeltek, azért a zsidóknál e kitétel: lefelé menni, annyit tesz, mint délfelé menni, és a Csel. 19, 1. említett felső tartományok alatt — az északi részek értődnek. ⁸⁾

Az égtájak ekénti megnevezése tehát — ellenébe, hátul, jobbra, balra, — a szakértő előtt épen úgy hangzik, mint: kelet, nyugot, dél, észak. A fogalom egy, csak a név különböző.

Igy a futam és egy nap járó kifejezések is bármily bizonytalannak látszó meghatározását jelöljék is a hosszértéknek — azon időben époly határozott fogalmat jelöltek, mint most az öl, mértföld. Hiszen népünk-nél él mai napság is ily kifejezés: „egy napi szántó“, mely alatt határozottan 1000 □ öl területű föld egy nap megszántását értik. Jöhet idő, hogy a mostani határozott mértékek is, majd évezrek múlva, oly határozatlan valamire fognak devalvalódni, mint a hajdani zsidók futam és egy nap járó kifejezéseik.

A ki tehát a bibliát olvasni akarja, annak nem szabad betűhöz ragaszkodni, mert itt telik bé, hogy a betű megöl, lélek az a mi megelevenít!.. A mi a bibliában a jelen tudomány állásával meg nem egyeztethetőnek látszik se miatt előttünk érthetetlen: nem nevetséges is; legfennebb azon korról való ismerethiányunkról és nem a biblia nevetséges voltáról tesz bizonytságot.

Rozsakaratu ismerethiány és betűhöz ragaszkodás vezet legtöbbnyire azokat, kik minden eszközt fegyverül használnak fel a biblia tekintélyének megdöntésére.

Minő gyarló erőlködés például a genesis bibliai leírása nevetségessé tétele. Az anyaghivők a hat nap teremtetést — mély természettani bölcsességgel — észficzamulásnak kiabálják; pedig ha figyelmes olvasói volnának a bibliának — réá találnak, hol az Ur maga mondja profétája által: az én gondolataim nem olyanok, mint a ti gondolataitok, és cselekedeteim, mint a tiétek, előttem ezeresztendő anyi,

⁸⁾ Uj testamentum magyarázata Dr. Wolfarth után 4-ik lap.

mint egy nap és egy nap, mint ezer esztendő. Látni való tehát, hogy az isteni örökkévalóság idő mutatóján, az a hat nap: évezrek hosszú sorait jelzi...

Tagadhatatlan vannak helyei a bibliának, melyek a jelen tudomány kritikáját nem állják ki; de az is tagadhatatlan, hogy magok a kritikusok sem csálhatatlanok, annál is inkább, hogy még a mult idők sok dolgait födi az idő sötét fátyola, melyek még a jövőben várnak való megoldásra; s mert teljes adat és tudás nem áll rendelkezésükre: ítéletök is hiányos legtöbbszöve.

Mikor a suezai csatornát ásni kezdték, hogy a nagy oceánt összekössék a földközi tengerrel, a világkereskedelem értékesítésére, a mult ösmeretével teljesen nem bíró nagy tudósok — a mult idöket kicsinyelve, úgy tüntették fel ezt az eseményt, mint a 19-ik száz legfényesebb diadalát s az emberi lángész és mértan csálhatatlan vívmányát, — és ime alig telt el egy néhány év s a geologia bebizonyította, hogy ama kicsinyelt idöszakban, már Sėti egyiptomi király idejében létezett ez az összekötö csatorna; késöb az idö eltemette s egy más egyiptomi király ujabban ásatásához kezdett, de félve az idegenek betöréseinek ily módon való megkönnyítésétöl, abban hagyta, — mig Dárius perzsa király viszont meg nem nyitotta a kereskedelemnek.⁹⁾

Ezt azért emlitém föl, hogy a jelen tudomány „hü hója“ sem állja ki mindég a kritikát.

Hányszor mondottak már ítéletet az ó-korröl, hogy az inkább a durva erőszak, mint a szaktudományok idöszaka lett volna, söt a tudományok szakszerü mivelését egyenesen a jelenkor előhaladásának tüntették fel — s imé ama nevezetes cseréptáblák bebizonyították, hogy nemcsak számtan, mértan, földrajz, történelem, csillagászat, hanem még az összehasonlító nyelvészettel is foglalkoztak, ama durvának nevezett idöszakban, söt iskoláikban is mindezek szakszerüen tanítottak.

A történelem sok ideig magasztalta e fönicziaiakat, mint az üveg és betü feltalálóit s ma már kétséget nem szenved, hogy mind ez az egyiptomiak érdeme.

Ma oly betük feltalálásán törik fejöket némely tudósok, melyen minden nemzet gyermeke ne csak olvasni tudjon, hanem a mit olvas, a maga nyelvén értse is. És már erre nézve

⁹⁾ Dr. Ribári Világtörténelme 191. levél.

is megtették az előkísérletet az ékiratokban, és pedig saját öseink, mi fajunk életrealizálásának nem vál kissebbségére. Ugyanis az ékiratok tudós megfejtői Oppert, Lenormant és mások azon meggyőződésre jutottak, hogy a finn-ugor népcsaládnak közeli rokona volt az a turáni néptörzs, melytől az ékirást a khaldeái és assyriai sémi népek tanulták, s ily módon fajunknak Ázsia ó-kori mivelődésére nem csekély befolyása volt.

Mi Homert tartottuk eddig az époszi költészet ósatyjának s ma mindenki tudja, hogy Pentaur egyiptomi költő megelőzte Homert jócska idővel, kinek költeménye az angol nemzeti muzeumban őriztetik, mint legrégebb és teljes maradványa az egyiptomi epikus költészeti irodalomnak. ¹⁰⁾

Ki tudja, hány Pentaurt derít még fel az idő a jövőben?!..

Bizony a jelen tudomány is még sok tekintetben sántikál a való igazság mellett. Sok, ma valónak hirdetett igazság lesz a jövő által valótlannak bizonyítva; sok felvilágosultnak látszó hitrendszer lesz a jövőben babonák és tudatlanság gyermekálmainak kihirdetve; de viszont sok, jelenben valótlannak látszó igazsága a multnak — lesz valóvá szentesítve a jövő által, és a némely tudós által gunyosan természetes fejlődési folyamataiból kikölkent képződménynek nevezett vallás ¹¹⁾ — lehet még az összes emberiség vallásává is.

A tulzás mindenben veszélyes.

Tekintsük hát a bibliát úgy, mint a hogy tekintenünk kell — emberi műnek!.. és csak annyiban tekintsük isteni kijelentésnek, a mennyiben irói az elragadtatott lélek szent ihletése égi származásáról tettek bizonyosságot szent irataikban.

Az ó-szövetség egy letűnt nemzet történelmét, törvényeit, szokásait, erkölcsét, vallását és literaturáját tárja fel azon kor irmodorában; melyből megösmérhetjük: fejlődését, alakulását, szabadságszeretetét, miveltségét, nagyságát és törpeségét..

Az újszövetség a legnagyobb, legszentebb ember életese-ményeit, hitrendszerét tün teti előnkbe, a hü tanítványok életviszonyai és szent küzdelmeivel együtt: a valóság, mythosz, legendák és a költészet szent varázsával.

Téved tehát, ki minden betűjét betű szerint isteni kijelentés gyanánt fogadja; de még inkább tévednek azok és káromlást szólnak ajkaikkal, kik a bibliát az emberi előhaladás kerékkötőjének tekintik.

RÉDIGER GÉZA,
szabédi unitárius lelkész.

¹⁰⁾ Ugyanott 195. lap. — ¹¹⁾ Egyházjogtan Kovács Albert 2. füzet 426. lap.